

**ВОПРОСЫ ЛИНГВИСТИКИ,
ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ И МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ
ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ
ПРИ ПОДГОТОВКЕ ПЕРЕВОДЧИКОВ
И СПЕЦИАЛИСТОВ
ФИНАНСОВО-БАНКОВСКОГО ПРОФИЛЯ**

УДК 811.161.3

**ЭПІГРАФ – АСНОЎНЫ ВІД ЦЫТАВАННЯ Ў БАЛАДАХ
ВІКТАРА ШНІПА**

Базар Наталля Мікалаеўна, выкладчык

Палескі дзяржаўны ўніверсітэт

N. Bazar, lecturer, Polesky State University, mikalaewa@gmail.com

Анотацыя. У артыкуле разгледжана спецыфіка ўжывання эпіграфа ў паэзіі В. Шніпа (на прыкладзе балад), што дазволіла выявіць інтэртэкстуальнасць і паратэкстуальнасць як два асноўныя тыпы ўзаемадзеяння паміж баладамі Шніпа і тэкстамі беларускіх паэтаў.

Ключавыя словы: эпіграф, цытата, рэмінісцэнцыя, інтэртэкстуальнасць, Віктар Шніп

Многія аўтары ў сваіх творчых пошуках звяртаюцца да мастацка-літаратурнай спадчыны. Не выключэнне і сучасны беларускі паэт Віктар Шніп. Для ўзмацнення вобразнасці выказанай думкі ў баладах паэт ужывае цытаты беларускіх пісьменнікаў, у большасці выпадкаў – гэта вершаваныя ці праязныя радкі напісаных у першай палове XIX стагоддзя твораў. Вельмі добра гэта відаць на прыкладзе эпіграфаў.

Як адзначыў літаратуразнаўца В. Рагойша, эпіграф – «цытата, крылатыя словы, што ставяцца пасля загалоўка ці перад асобнымі раздзеламі і выяўляюць іх змястоўную сутнасць» [3, с.107-108]. Навукоўцы лічаць, што эпіграфы да твораў з’явіліся ў канцы XIV – пачатку XV стст. Упершыню эпіграф адзначылі ў «Хроніках» Фруасара (1404 год). Распаўсюджанне ён атрымаў ў канцы XVIII – пачатку XIX стст. Даволі часта эпіграф сустракаецца ў творах В. Гюго, А. Пушкіна, А. Блока, Г. Ахматавай, у беларускіх мастакоў слова Ф. Багушэвіча, М. Багдановіча, П. Броўкі і іншых. Крыніцы эпіграфаў у паэзіі – вусная народная творчасць, афарызмы, творчасць пісьменнікаў усіх краін і эпох, уласная творчасць аўтара.

Па пераважнай большасці эпіграфаў у баладах В. Шніпа відаць, што паэт аднаўляе рытміка-сіntaxічныя канструкцыі, вядомыя ў творах беларускіх паэтаў. Так ён адсылае чытача як да твора ці творчасці канкрэтнага аўтара, так і да ўнутранага свету героя пэўнага твора. У баладах В. Шніпа эпіграф выступае ў якасці кампазіцыйнага прыёму, які выконвае ролю экспазіцыі. Дзякуючы эпіграфу паэт звязвае тэкст з загалоўкам і тлумачыць змест цэлага.

У большасці выпадкаў балады, дзе ёсць эпіграф, – гэта перш за ўсё балады-прывячэнні вядомым дзеячам беларускай гісторыі і культуры, у якасці эпіграфа да якіх В. Шніп ужывае цытаты. Як адзначае даследчыца Н. Кузьміна, «цытацыя ў літаратуры прадывячана ў першую чаргу асаблівасцямі творчага суб'екта, складам яго розуму, традыцый, паэтычнай культурай» [1, с. 117]. Гэта яркая выяўляецца ў творчасці паэта-інтэлектуала В. Шніпа. Н. Кузьміна дадае, што «дзве асноўныя функцыі эпіграфа – інфарматыўная і формаўтваральная», а «інфармацыя, што ўводзіцца эпіграфам, можа быць двух тыпаў: інфармацыя пра аўтара (творчага суб'екта), які выбірае эпіграф з пэўнай тэкставай і культурнай парадыгмы, і інфармацыя аб наступным за эпіграфам тэксце» [1, с.148].

«Балада Паўліны Мядзёлкі» адрасуецца выдатнаму дзеячу беларускай культуры. У якасці эпіграфа В. Шніп прыводзіць радок з верша Я. Купалы «Снілася дзяўчыне»: «Снілася дзяўчыне... Я. Купала» [5, с. 90]. Эпіграфам паэт нагадвае чытачу падзеі 30-х гадоў XX стагоддзя, калі беларускую артыстку арыштавалі падчас яе лячэння ў Маскве па справе «Саюза вызвалення Беларусі». Даведаўшыся аб арышце Паўліны Мядзёлкі, Я. Купала піша верш «Снілася дзяўчыне»: «Снілася дзяўчыне / Квяцістае поле, / А наяве выйшла – / Палыны, уголле» [2, с. 156]. У В. Шніпа чытаем: «Снілася дзяўчыне залатое ранне, / Снілася дзяўчыне вечнае каханне» [5, с. 90]. Гэтыя радкі – рэмінісцэнцыя на верш Я. Купалы «Снілася дзяўчыне». Сны дзяўчыны з верша Я. Купалы сугучныя снам дзяўчыны з балады В. Шніпа. Эпіграф дае падказку чытачу аб тым, пра што пойдзе размова ў вершы. В. Шніп спецыяльна ўказвае аўтара радкоў, узятых ім у якасці эпіграфа, што сведчыць аб наяўнасці ў баладзе дзвюх цытатных адзінак.

Акрамя таго, у эпіграфіках да асобных балад В. Шніп выкарыстоўвае рэмінісцэнцыю на багдановічаўскія творы. Так, у «Баладзе сцен» паэт згадаў словы М. Багдановіча, узятых з «Песняў беларускага мужыка»: «Што ж будзе, як дрогне, як рухне яна? / Каго пад сабой пахавае?» [4, с. 74.]. Тэма народа, яго горкай долі працягнута В. Шніпам услед за М. Багдановічам. Рэмінісцэнцыі на тэмы і вобразы багдановічаўскіх твораў у баладах В. Шніпа актуалізуюць пастаўленыя пісьменнікамі праблемы, даюць матэрыял для новых разваг аб дзейнасці змагароў за права беларускага народа на сваю незалежнасць.

Большасць эпіграфаў-цытат у баладах В. Шніпа належыць тым асобам, каму прывячана балада. Напрыклад, словы М. Доўнар-Запольскага паэт выкарыстаў да «Балады Мітрафана Доўнар-Запольскага», вершы П.°Шукайлы – да «Балады Паўлюка Шукайлы», урыўкі з паэзіі С. Дарожнага – да «Балады Сяргея Дарожнага». Сустрэкаюцца эпіграфы-цытаты з беларускіх класікаў (М. Багдановіча, Я. Коласа, У. Караткевіча).

Часцей у якасці эпіграфаў узяты вершаваныя радкі, радзей – праязныя. Напрыклад, эпіграф да «Балады Францішка Багушэвіча»: «Яснавяльможнай пані, напэўна, вядома, што я высакароднаму сыну я абавязаны ўсёй сваёй будучыняй; мабыць, і да сянняшняга дня я абіваў бы без усякай карысці віленскі брук, калі б не ягона я шляхетная дапамога...» 3 ліста Ф. Багушэвіча да А. Карловіч ад 26 жніўня 1865 г., Нежын» [4, с. 20].

Эпіграфы ў баладах В. Шніпа ўтрымліваюць неаднолькавая інфармацыя пра аўтарскі тэкст, што ідзе пасля яго. Эпіграф можа мець зместава-падтэкставую інфармацыю (сярод эпіграфаў да балад В. Шніпа такіх эпіграфаў мы не знайшлі). Часцей за ўсё эпіграф адначасова можа змяшчаць розныя віды інфармацыі.

Асноўная функцыя эпіграфаў у баладах паэта – інфарматыўная. Роля эпіграфа заключаецца ў тым, каб выказаць галоўную ідэю і тэму твора. У баладах В. Шніпа эпіграф графічна аформлены, выкарыстаныя ім эпіграфы-цытаты не атрыбуціраваны, у адзінкавых выпадках прамаркіраваны двукоссем, некаторыя выдзелены курсівам. Так, у зборніку «Балада камянёў: паэзія і проза» эпіграф-цытата выдзелены курсівам, імя аўтара даецца без такога выдзялення. У зборніку «Проза і паэзія агню» эпіграф-цытата не пазначаны курсівам, курсівам напісана імя яго аўтара. Пасля кожнага эпіграфа ўказана аўтарства, першакрыніца цытаты.

Такім чынам, эпіграф – асноўны від цытавання ў баладах В. Шніпа. Ужытыя ім адзінкі інтэртэксту – сродкі выражэння міжтэкставых сувязяў, якія адлюстроўваюць зварот В. Шніпа да культурных і гістарычных каштоўнасцей. Менавіта гэта з’яўляецца асаблівасцю мовы сучаснай беларускай літаратуры ў цэлым і мовы паэзіі В. Шніпа ў прыватнасці.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Кузьміна, Н.А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка / Н.А. Кузьмина. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», Изд. 5-е. – 2009. – 272 с.
2. Купала, Я. Поўны збор твораў: у 9 т. / Я. Купала. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1997. – Т. 3 : Вершы, пераклады. – 342 с.
3. Рагойша, В.П. Літаратуразнаўчы слоўнік / В.П. Рагойша. – Мн. : Народная асвета, 2009. – 304 с.
4. Шніп, В.А. Балада камянёў: паэзія і проза / В.А. Шніп. – Мінск : Маст. літ., 2006. – 318 с.
5. Шніп, В.А. Проза і паэзія агню : вершы, аповесць, эсэ / В.А. Шніп. – Мінск : Маст. літ., 2010. – 318 с.